

RECNIK ŠAHISTE

«**Besna**» figura — nebranjena figura, koja permanentno proganja protivničkog kralja (ponekada i neku drugu figuru) iskorišćavajući to, što ne može biti uzeta zbog pata.

Blokada — usporavanje kretanja protivničkih pešaka. Suština blokade se sastoji u tome, što se figura ili pešak postavlja ispred protivničkog pešaka i na taj način ga blokira. Blokada je važan način borbe protiv pešačke nadmoći.

Blokirani pešak — pešak, kome je oduzeta pokretljivost.

Varijanta — serija međusobno logički povezanih poteza. U zavisnosti od protivnikovih odgovora varijanta može imati različite ogranke. Sposobnost za brzo i tačno računanje varijanata je izvanredno važno svojstvo šahiste.

Vežani pešaci — su pešaci, koji se nalaze jedan pored drugog na susjednim vertikalama.

«**Viseći pešaci**» — dva pešaka koji se nalaze na istoj horizontali a nisu podržana vlastitim pešacima. Nose u sebi i slabost i snagu — traže zaštitu, ali se mogu koristiti i kao sredstvo za razvoj napada.

Gambit — naziv otvaranja u kojem jedna strana u interesu što bržeg razvoja figura, osvajanja centra, usporavanja razvoja protivničkih snaga ili samo u svrhu zaoštavanja igre žrtvuje materijal (obično pešaka, ali nekada i figuru). Naziv „gambit“ dolazi od „dare il gambetto“ — podmetnuti nogu. Postoje sledeće vrste gambita primljeni (žrtva je primljena), odbijeni (žrtva nije primljena) i protivgambit— kada umesto primanja žrtve protivnik žrtvuje sam.

Dvojni udar — napadanje jednom figurom ili jednim pešakom dve protivničke figure (dva pešaka). Poseban slučaj dvojnog udara su tzv. „makaze“ („rašlje“, „gabu'a“) pešakom ili skakačem.

Demarkaciona linija — usvojeni naziv za liniju između četvrte i pete horizontale na šahovskoj tabli, koja deli tablu na dva jednaka dela.

Zaostali pešak — je pešak koji ne može zauzeti mesto pored pešaka njegove boje koji su smešteni na susjednim vertikalama.

Iznudica — pozicija u kojoj jedna strana nema korisnih poteza i svaki njen potez pogoršava joj poziciju. U slučaju, kada obe strane nemaju korisnih poteza nastaje pozicija uzajamne iznudice.

Izolovani pešak — je pešak, na čijim susjednim vertikalama nema pešaka iste boje.

Inicijativa (od latinske reči *initium*) — pobuda, početak — manifestovanje aktivnosti koja je usmerena na stvaranje pretnji protivniku, na stešnjavanje njegove pozicije, na ograničavanje pokretljivosti njegovih figura. To je jedan od važnijih činilaca borbe. Inicijativa može biti stalna i privremena (kada protivnik postepeno uspeva da inicijativu neutrališe, uguši).

Istupanje — pravo prvog poteza. U početnoj poziciji pravo istupanja pripada belom.

Klopka — manevar ili potez, sračunat na protivnikovu grešku, na to, da protivnik neće primetiti da situacija koja nastaje nije u njegovom interesu.

Ključna polja — polja u poziciji, čije kontrolisanje vodi do postizanja određenog cilja.

Kombinacija — forsirana varijanta sa žrtvom (definicija M. Botvnika), koja vodi do postizanja određene koristi, određenog cilja. Za kombinaciju karakterističan je estetski efekat.

Kombinacioni vid — sposobnost da se unapred predvidi mogućnost kombinacije, što je važno svojstvo šahiste.

Kompenzacija — postizanje određenih koristi uz cenu nekih ustupaka. Kompenzacija može biti materijalna i poziciona.

Konsolidacija — jačanje pozicije, ujedinjavanje napora razdvojenih figura.

Krilni pešački majoritet — na određenom krilu veći broj pešaka nego što ih ima protivnik.

«Loša figura» — je figura čija je pokretljivost i udarna snaga ograničena.

Manevar — nekoliko poteza figurama ili figurom radi postizanja određenog cilja.

Odgovarajuća polja — polja preko kojih manevrišu figure prilikom borbe za ključna polja.

Opozicija — suprotstavljanje kraljeva u borbi za ključna polja.

Otvorena linija — vertikala na kojoj se ne nalaze pešaci. Vladanje otvorenom linijom je jedan od faktora prema kojima se ocenjuje pozicija.

Ocena pozicije — iznalaženje specifičnosti i mogućnosti pozicije. Sposobnost za ocenjivanje pozicije u velikoj meri određuje snagu šahiste.

Pešački lanac — pešaci koji su smešteni dijagonalno i koji se brane.

Pojačana odbrana — pojam, koji je u praksu uveo A. Nimcovič. Njena bit se sastoji u odbrani pozicije sopstvenim figurama „sa rezervom“ (kada je broj figura koje su angažovane u odbrani veći od broja figura koje napadaju) važne tačke u poziciji.

Prenošenje redosleda vučenja poteza na protivnika — je način, na koji jedna strana prenosi pravo vučenja poteza na drugu stranu.

Pričekni potez — je potez, posle koga se pozicija u biti ne menja, ali na potezu je protivnička strana.

Protivigra — protivakcija koja dolazi kao odgovor na protivnikove aktivne operacije.

Slabo polje — je polje u poziciji jedne strane koje može biti zaposednuto pro-

tivničkom figurom i sa kojeg ta figura ili ne može biti proterana ili može biti proterana ali samo po cenu slabljenja pozicije. Slabo polje za jednu stranu jeste jako polje za drugu stranu.

Slobodni pešak — je pešak ispred kojega nema protivničkih pešaka niti na vertikali na kojoj se on nalazi, niti na susednim vertikalama.

Tempo — je ocena vremenskog faktora u šahu. Dobiti tempo znači biti brži od protivnika za jedan potez.

Tehnika — je poznavanje metodologije vođenja borbe u tipskim pozicijama.

Tehnika realizovanja prednosti — veština da se precizno iskoristi postignuta prednost, što je važan faktor za ocenu snage šahiste.

Tihí potez — je potez bez šaha i bez uočljivih pretnji na prvi pogled.

Trougao — jedan od načina manevrisanja kralja u cilju prenošenja prava vučenja poteza na protivnika.

Udaljeni slobodni pešak — je slobodni pešak koji se nalazi daleko od protivničkog kralja.

Udarna snaga figure — broj polja, koja mogu biti napadnuta dotičnom figurom.

Uzajamno delovanje figura — smišljeni raspored figura, koji je podređen jedinstvenom planu, jedinstvenoj koncepciji. To je jedan od najvažnijih načina vođenja šahovske borbe.

Fijanketiranje (od italijanskog fianchetto — deminutiv od fianco, što znači krilo, bok) — bočni razvoj lovaca putem b2—b3 i Lc1—b2 ili g2—g3 i Lf1—g2, a isto tako za crnoga — b7—b6 i Lc8—b7, g7—g6 i Lf8—g7. Fijanketirati — znači razviti lovca na krilu.

Fiksirati — ojačati, odrediti. Fiksirani pešak — ukočeni pešak. Fiksirana pozicija — pozicija sa već odredjenom pešačkom strukturom.

Forsirana varijanta — varijanta obavezna za jednoga protivnika, a ponekada i za obojicu.

Forsirati — iznuditi.

Centar — centralna polja table su e4, d4, e5, d5. Postoji i pojam proširenog centra u koji sem pomenutih polja spadaju susedna polja u kvadratu c3—c6—f6—f3. Razlikujemo otvoreni centar — to je slučaj kada centralna polja nisu zaposednuta pešacima. Fiksirani centar — to je centar u kome se nalazi po jedan fiksirani pešak. Zatvoreni centar — je kada se pešačkom lancu u centru oduzme pokretljivost.

Centralizovanje — raspored figura u blizini centra, pri čemu se, po pravilu, povećava njihova udarna snaga i njihove manevarske mogućnosti.